

Teresa Kutajczyk

Analiza porównawcza klas o skrajnych wynikach egzaminu

Ogółem w badaniu uczestniczyło 656 trzecioklasistów z ośmiu gimnazjów zlokalizowanych na terenie powiatu sztumskiego i Gminy Chmielno. Uczęszczali oni łącznie do 31 klas.

Ponieważ różnice surowych wyników egzaminu gimnazjalnego analizowanych szkół okazały się niezbyt duże, postanowiono poszerzyć metody badania o analizę przypadków i porównać dane dotyczące dwóch klas o skrajnych rezultatach egzaminu: najniższych – klasa N w gimnazjum GN i najwyższych – klasa W w gimnazjum GW. Dodatkowo obliczono średni wynik sprawdzianu w 2003 roku tych klas i szkół. Wyniki sprawdzianu i obu części egzaminu gimnazjalnego porównywanych klas i gimnazjów przedstawiono w Tabeli 1.

Tabela 1. Średnie wyniki sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego w klasach W i N oraz szkołach GW i GN

Klasa/szkoła	Sprawdzian 2003	Egzamin gimnazjalny 2006	
		Część humanistyczna (GH)	Część matematyczno-przyrodnicza (GMP)
Klasa W	32,1 pkt (80,3%)	33,8 pkt (67,6%)	29,8 pkt (59,6%)
Gimnazjum GW	30,0 pkt (75,0%) – stanin 6.	31,2 pkt (62,4%) – stanin 5.	25,7 pkt (51,4%) – stanin 6.
Klasa N	22,6 pkt (56,5%)	19,9 pkt (39,8%), 20,2 pkt*	12,6 pkt (25,2%), 12,9 pkt*
Gimnazjum GN	28,3 pkt (70,7%) – stanin 5.	27,3 pkt (54,6%) – stanin 3.	20,9 pkt (41,8%) – stanin 4.

* średni wynik uczniów, dla których obliczono średni wynik sprawdzianu (bez wyników 2 uczniów tej klasy)

W 2003 roku średni wynik sprawdzianu szóstoklasistów w kraju wyniósł 28,6 pkt (71,5%). Zatem do klasy W i szkoły GW trafili uczniowie, których średni wynik sprawdzianu był wyższy niż krajowy. Natomiast w klasie N i szkole GN rozpoczęli naukę uczniowie o niższym potencjale edukacyjnym. W 2006 roku ci sami uczniowie przystąpili do egzaminu gimnazjalnego. Statystyczny zdający w kraju uzyskał 31,4 pkt (62,8%) w części humanistycznej i 23,9 pkt (47,8%) w części matematyczno-przyrodniczej. Z Tabeli 1. wynika, że jego rówieśnik ze szkoły GW uzyskał zbliżony wynik w części GH, a wyższy w części GMP, zaś ze szkoły GN uzyskał w obu częściach egzaminu wyniki niższe. Wyrażone w procentach wyniki sprawdzianu klas W i N różnią się o 23,8%, a egzaminu gimnazjalnego w częściach GH i GMP odpowiednio o 27,8% i 34,4% (Tabele 2. i 3.).

Tabela 2. Różnice wyników wyrażonych w procentach w stosunku do kraju

	Sprawdzian 2003	Egzamin gimnazjalny 2006	
		Część GH	Część GMP
Klasa W	+ 8,8%	+ 4,8%	+ 11,8%
Gimnazjum GW	+ 3,5%	- 0,4%	+ 3,6%
Klasa N	- 15,0%	- 23,0%	- 22,6%
Gimnazjum GN	- 1,0%	- 8,2%	- 6,0%

Tabela 3. Wzajemne różnice wyników wyrażonych w procentach

	Sprawdzian 2003	Egzamin gimnazjalny 2006	
		Część GH	Część GMP
Klasy: W i N	23,8%	27,8%	34,4%
Gimnazja: GW i GN	4,5%	7,8%	9,6%

Niniejsza analiza porównawcza danych z badania jest próbą ustalenia odpowiedzi na pytanie, czy wzrost różnicy w poziomie osiągnięć (mierzonych rezultatami egzaminu) wynika wyłącznie z różnej efektywności procesu kształcenia gimnazjalistów w obu klasach i szkołach.

W klasie W było 23 uczniów i wszyscy wypełnili kwestionariusz ankiety, w klasie N było 24 uczniów, ale przekazano tylko 18 kwestionariuszy (sześć osób było nieobecnych podczas ankietowania, jedna z nich nie przystąpiła do egzaminu – ucieczka z domu dziecka).

Ponieważ na efekty procesu kształcenia w poszczególnych zespołach klasowych rzutuje praca całej szkoły, porównanie klas W i N uzupełniono niektórymi danymi dla gimnazjów GW i GN. Wyniki porównań w analizowanych obszarach przedstawiono poniżej.

Obszar I. Organizacja pracy szkoły

Gimnazja GW i GN

Gimnazja, do których uczęszczali uczniowie każdej z klas, pracowały na jedną zmianę. Jednak różniły się lokalizacją, strukturą organizacyjną, liczbą uczniów i bazą materialną. Gimnazjum GN znajdowało się w kilkutyśiecznym mieście i było samodzielną placówką. Uczęszczało tu ponad dwukrotnie więcej młodzieży niż do gimnazjum GW, które wraz ze szkołą podstawową stanowiło zespół szkół i mieściło się we wsi będącej siedzibą gminy.

Dyrektorzy porównywanych gimnazjów scharakteryzowali je następująco:

- GW: *baza szkolna gwarantuje realizację wszystkich ramowych zajęć szkolnych, nauka odbywa się na 1 zmianę, super baza sportowa (hala, boiska pełnowymiarowe, bardzo dobre wyposażenie w pomoce dydaktyczne, sprzęt audio-video, np. centrum informacji multimedialnej (biblioteka),*
- GN: *baza szkolna gwarantuje realizację wszystkich ramowych zajęć szkolnych, nauka odbywa się na 1 zmianę, ale jest ciasno, pomoce dydaktyczne jakie są wykorzystywane na zajęciach są stare, zużyte – jeszcze po szkole podstawowej.*

Szkoły GW i GN różniło doświadczenie zawodowe nauczycieli: w pierwszej *na 19 nauczycieli 9 było dyplomowanych, a w drugiej pracowało 42 nauczycieli: 8 kontraktowych, 27 mianowanych, 3 (tylko!) dyplomowanych, 4 bez stopnia.*

Zaobserwowano również różnice opinii dotyczące środowiska życia młodzieży. W GW *wielu uczniów pochodziło z rodzin wielodzietnych, często biednych, ale rodzice byli w pełni świadomi dalszej edukacji swoich dzieci* (region, gdzie licznie powstały gospodarstwa agroturystyczne, zapewniające ludności dodatkowe dochody w sezonie letnim), natomiast w GN *wielu uczniów pochodziło ze wsi popegeerowskich, gdzie panuje 24% bezrobocie, z rodzin patologicznych o niskiej kulturze, w których brak jest pozytywnych wzorców i aspiracji, w tym związanych z wykształceniem.*

Obie szkoły były wspomagane przez organ prowadzący, jednak można zauważyć pewne różnice. W GW były *przekazywane w 100% wypracowane przez szkołę środki specjalne*, a w GN w roku szkolnym 2005/2006 *nie przydzielono dodatkowych godzin na realizację zajęć pozalekcyjnych, ilość godzin jakimi dysponowała szkoła zaspokajała w 50% potrzeby w zakresie prowadzenia zajęć pozalekcyjnych.*

W obu szkołach sygnalizowano *brak godzin na inne zajęcia pozalekcyjne (koła), które są prowadzone przez nauczycieli społecznie w ramach wolontariatu.*

W jednej i drugiej szkole we współpracy z organem prowadzącym i GOPS-em wspomagano rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej poprzez *dożywianie*

(nieodpłatne obiady dla grupy uczniów) i stypendia socjalne oraz podejmowano działania mające na celu pomoc psychologiczną dla uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi, np.: *indywidualną pomoc pedagoga szkolnego; badania psychologiczno-pedagogiczne*. Podejmowano również działania integrujące środowisko uczniów, nauczycieli i rodziców, np.: *imprezy środowiskowe o charakterze rekreacyjno-sportowym, imprezy klasowe; festyny (razem ze szkołą podstawową), zabawy karnawałowe, które są sposobem na pozyskiwanie sponsorów, np. na zakup książek i pomocy szkolnych); imprezy okolicznościowe np. Dzień Matki i inne*.

Na podstawie zebranych danych można stwierdzić, że w obu szkołach zastosowano podobne zasady doboru uczniów do klas. Kierowano się przede wszystkim organizacją dowozu, a następnie wynikami sprawdzianu. Na przykład w szkole GN procent uczniów dojeżdżających w klasach wahał się od 20% (ta klasa uzyskała najwyższe wyniki egzaminu) do 100% (wyniki tej klasy należą do najniższych, ponadto klasa sprawiała najwięcej problemów wychowawczych), a średni wynik sprawdzianu od 22,6 pkt (w klasie N) do 32,5 pkt (w klasie o najwyższych rezultatach egzaminu). Nieco mniejsze różnice były w szkole GW: odsetek osób dojeżdżających od 47,8% (w klasie W) do 94,7% (klasa o najniższych wynikach egzaminu); średni wynik sprawdzianu od 24,7 pkt (klasa o najniższych wynikach egzaminu) do 32,5 pkt (klasa W).

Klasy W i N

W obu klasach zbliżony procent uczniów dojeżdżał do szkół: w klasie W – 47,8%, w klasie N – 55,6%.

Uczniowie z jednej i drugiej klasy mieli możliwość korzystania z biblioteki i/lub czytelnia. W klasie W wszyscy z niej korzystali, natomiast w klasie N były trzy osoby (16,7%), które nie korzystały wcale. W obu klasach niemal co trzeci ankietowany odwiedzał bibliotekę i/lub czytelnia kilka razy w miesiącu, ale jednocześnie więcej niż połowa – rzadziej niż raz w miesiącu.

Klasy W i N mocno różnicowało uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych. W klasie W prawie każdy systematycznie uczestniczył w takich. Natomiast w klasie N prawie nikt nie uczęszczał na zajęcia kół przedmiotowych, a nieliczni brali udział w dodatkowych zajęciach przygotowujących do egzaminu. (Dane na temat uczestnictwa w zajęciach pozalekcyjnych nie są precyzyjne, gdyż inne dane przekazali dyrektorzy i uczniowie. Wynikało to zapewne z faktu, że część tych zajęć była nieformalna, prowadzona w ramach wolontariatu). Wydaje się, że zajęcia kół przedmiotowych raczej służyły przygotowaniu uczniów do egzaminu niż rozwijaniu zainteresowań uczniów uzdolnionych.

Gimnazjalistom z obu klas umożliwiono udział w wycieczkach szkolnych. Z przekazanych danych wynika, że w czasie trzyletniej nauki w gimnazjum wszyscy uczniowie klasy W byli co najmniej trzy razy na wycieczce jednodniowej i co najmniej raz na kilkudniowej (w wycieczkach jednodniowych i jednej dłuższej wzięła udział cała klasa). Tymczasem w klasie N ponad połowa uczniów (55,6%) nie uczestniczyła wcale w wycieczce jednodniowej i większość (66,7%) w kilkudniowej (tylko co trzeci był raz na takim wyjeździe). Prawdopodobnie, z powodu braku środków finansowych wśród części uczniów, wycieczek tych nie organizowano dla całej klasy – miały one charakter międzyklasowy.

Porównanie innych zmiennych z obszaru I, których związek z wynikami egzaminu analizowano, zawiera Tabela 4.

Tabela 4. Porównanie niektórych zmiennych klas W i N w obszarze organizacji pracy szkoły

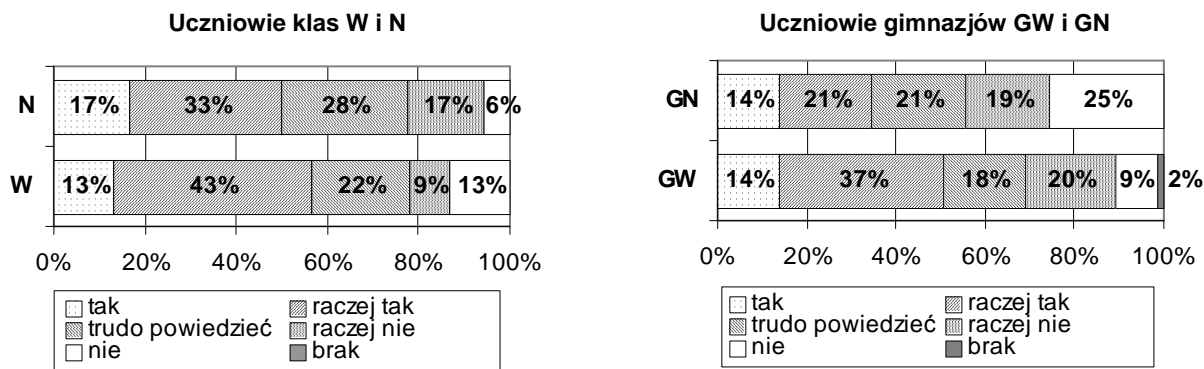
Zmienna	Klasa W	Klasa N
Liczba uczniów, którzy uczestniczyli w zajęciach kół przedmiotowych	Wg dyrektora: 7 (30,4%) – koło języka polskiego, 9 (39,1%) – koło „Klub Europejski” i 11 (47,8%) – SKKT ; od uczniów: 18 – koło polonistyczne, 14 – koło matematyczne, 13 – SKKT, 6 – SKS, po 1 – koło geograficzne i historyczne	Wg dyrektora: 1 (4,2%) – koło języka niemieckiego, 2 (8,3%) – koło artystyczne, 8 (33,3%) – koło sportowe; od uczniów: 0 – kółka, 4 – dodatkowe zajęcia w szkole przygotowujące do egzaminu (3 z matematyki), 1 – basen
Liczba uczniów, którzy systematycznie uczestniczyli w zajęciach terapeutycznych	6 (26,1%)	0
Liczba uczniów, którzy korzystali z pomocy socjalnej	4 (17,4%) – stypendia socjalne	brak informacji (część korzystała nieodpłatnie z posiłków w szkole)
Liczba uczniów, którzy nie korzystali z biblioteki i/lub czytelní	0 (0%)	3 (16,7%)
Liczba uczniów, którzy nie byli na wycieczce jednodniowej	0 (0%)	10 (55,6%)
Liczba uczniów, którzy nie byli na wycieczce kilkudniowej	0 (0%)	12 (66,7%)

Obszar II. Organizacja i przebieg procesu kształcenia

Atmosfera pracy szkoły

Mimo, że rozkłady odpowiedzi uczniów klas W i N na pytanie: „Czy chętnie chodzisz do szkoły?” (Rysunek 1.) nie różnią się istotnie, to porównanie ich dla szkół GW i GN wskazuje na „klimat” bardziej przyjazny uczniom w gimnazjum GW.

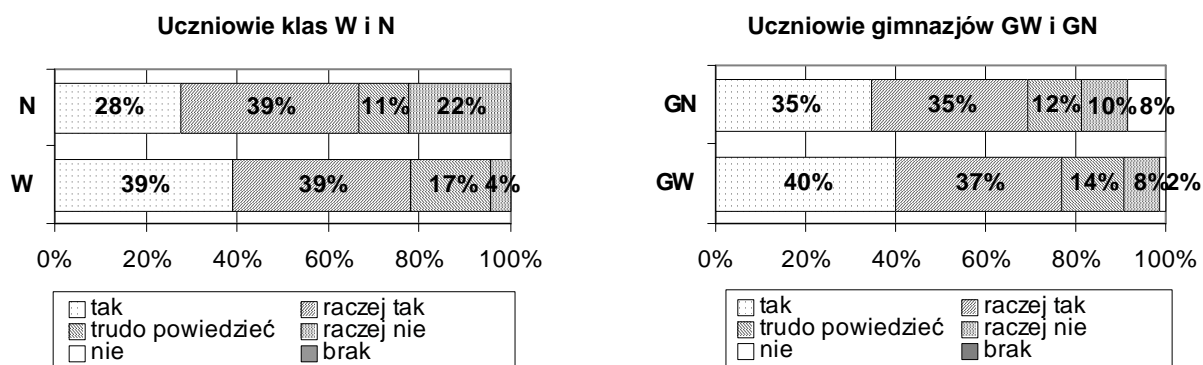
Rysunek 1. Rozkłady odpowiedzi uczniów na pytanie: „Czy chętnie chodzisz do szkoły?”

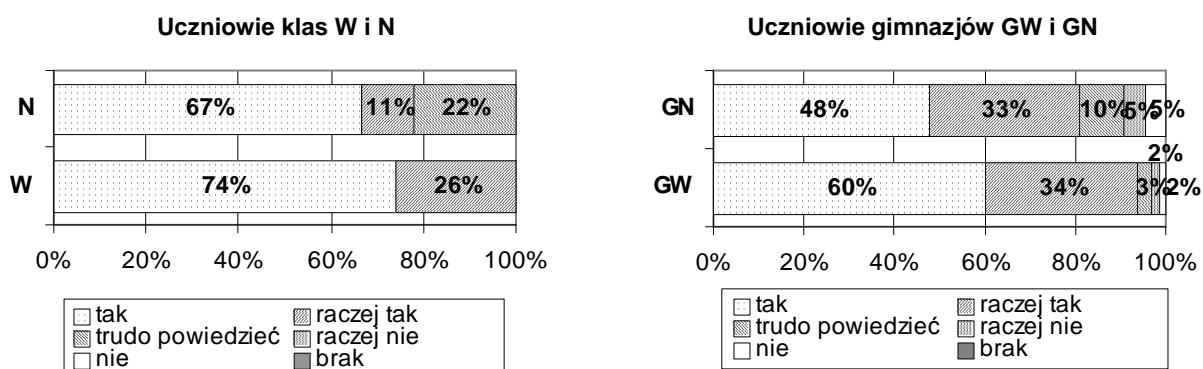
Wskaźnikiem wzajemnych relacji pomiędzy gimnazjalistami mogą być rozkłady odpowiedzi na pytania: „Czy możesz liczyć na pomoc koleżanek i kolegów ze swojej klasy?” i „Czy lubisz koleżanki i kolegów ze swojej klasy?” Na oba pytania wskaźniki akceptacji (suma odpowiedzi „Tak” i „Raczej tak”) są wyższe w klasie W i szkole GW (Rysunki 2. i 3.). Również relacje pomiędzy uczniami i wychowawcą były lepsze w klasie W i szkole GW. Ilustruje to Rysunek 4.

W opinii wychowawców relacje pomiędzy uczniami klasy W były *raczej dobre*, a klasy N *raczej złe*.

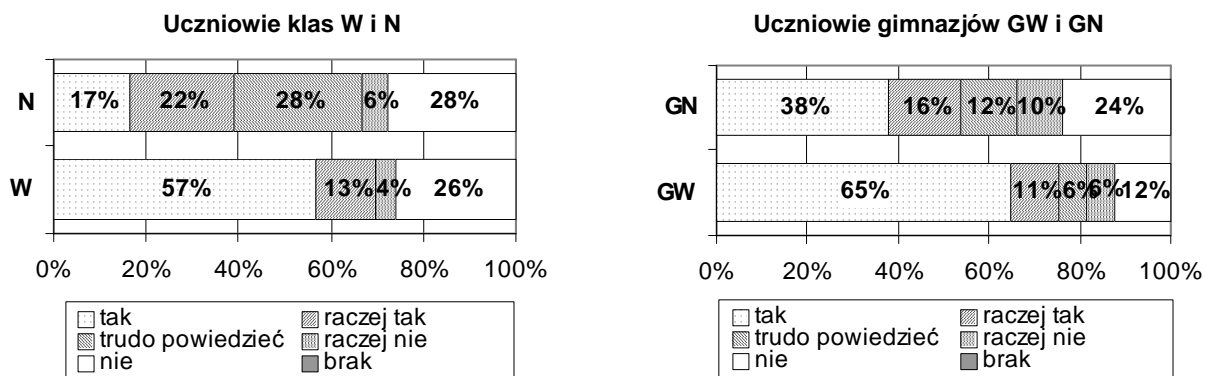
Rysunek 2. Rozkłady odpowiedzi uczniów na pytanie: „Czy możesz liczyć na pomoc koleżanek i kolegów ze swojej klasy?”

Rysunek 3. Rozkłady odpowiedzi uczniów na pytanie: „Czy lubisz koleżanki i kolegów ze swojej klasy?”

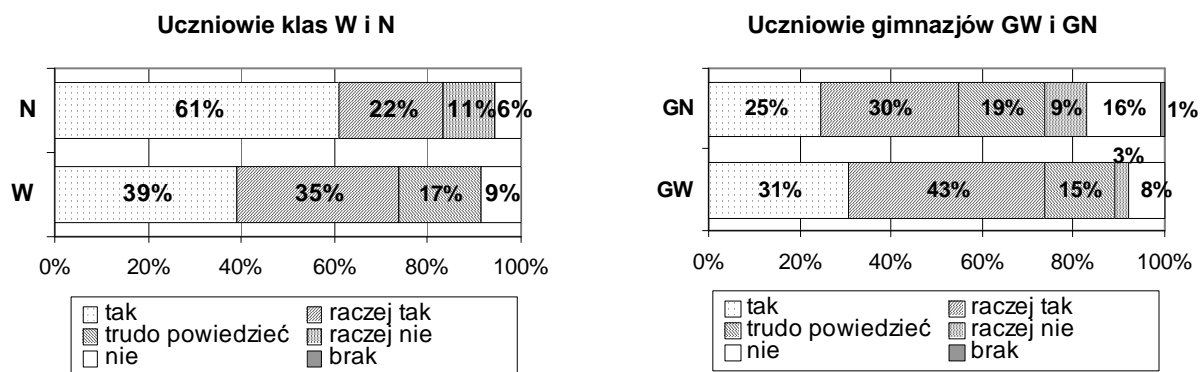
Rysunek 4. Rozkłady odpowiedzi uczniów na pytanie: „Czy lubisz swoją wychowawczynię/swojego wychowawcę?”

Zaskakują odpowiedzi uczniów na pytanie dotyczące poczucia bezpieczeństwa w szkole – w klasie N odpowiedziało „Tak” znacznie więcej osób niż w klasie W oraz w każdym z gimnazjów (Rysunek 5). Jeśli nałożyć te dane na fakt, że co czwarty trzecioklasista ze szkoły GN nie czuł się lub raczej nie czuł się w niej bezpiecznie, to nasuwa się refleksja, czy aby część uczniów klasy N nie przyczyniała się do obniżenia poczucia bezpieczeństwa pozostałej młodzieży. (Z rozmowy z jednym z pracowników szkoły GN wynika, że *być może niektórzy uczniowie tej klasy chronili pozostałych, pełnili rolę „ochroniarzy”*.) Może należałoby systematycznie badać opinie gimnazjalistów na ten temat i w ten sposób uzyskiwać informacje o niekorzystnych zjawiskach w relacjach pomiędzy

młodzieżą. Mogło by to zapobiec różnym tragediom, np. tej, jaka miała miejsce jesienią 2006 roku w jednej z gdańskich szkół.

Rysunek 5. Rozkłady odpowiedzi uczniów na pytanie: „Czy w szkole czujesz się bezpiecznie?”

Przebieg procesu kształcenia

Na podstawie wypowiedzi dyrektorów i rozkładów odpowiedzi gimnazjalistów można zauważyć pewne różnice w przebiegu procesu nauczania-uczenia się w obu klasach i szkołach.

Dyrektor szkoły GN wskazał pogadankę, jako częstą stosowaną metodę nauczania, a pracę w grupach, jako stosowaną rzadko, a dyrektor szkoły GW zaliczył pracę w grupach i pracę indywidualną do często stosowanych metod, a pogadankę do rzadkich.

Uczniowie klasy N rzadziej zauważali, że zdolności pomagają im w zdobywaniu wiedzy z zakresu przedmiotów objętych egzaminem i również rzadziej zaznaczali, że lekcje z tych przedmiotów były dla nich najczęściej ciekawe. Natomiast częściej nie rozumieli, co tłumaczyli nauczyciele na tych lekcjach i również nieco częściej mieli problemy z wykonaniem zadanych prac domowych. (Rysunki: 6. – 8.)

O około 9% rzadziej uczniowie z klasy N wskazywali lekcje jako najczęściej ciekawe, a wyjaśnienia nauczycieli jako najczęściej zrozumiałe (Tabela 5.). Różnica wartości średniego procentu wskazań przedmiotów, z których zadania domowe najczęściej sprawiały trudności jest mniejsza (niecałe 4%), ale brak pewności, czy zadania te były w ogóle przez część młodzieży podejmowane. Nasuwa to potrzebę systematycznego monitorowania procesu uczenia się gimnazjalistów w szkole (we wzajemnej współpracy nauczycieli) i domu (we współpracy z rodzicami/prawnymi opiekunami).

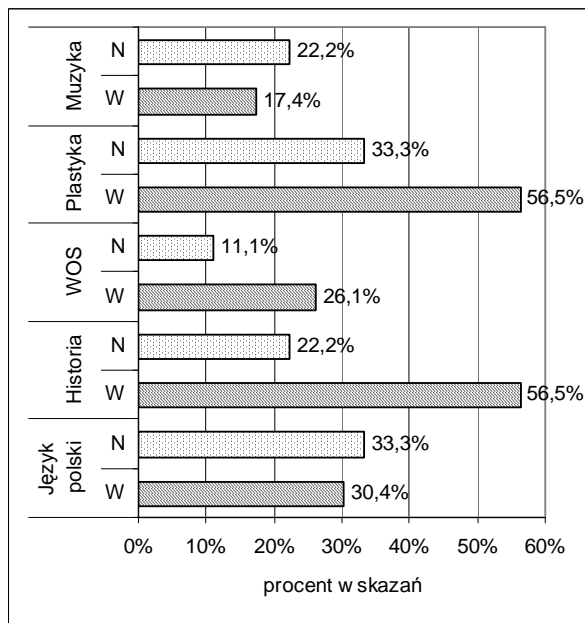
Porównywane klasy najbardziej różniło przygotowanie do egzaminu. Za wyjątkiem jednej osoby, wszyscy uczniowie klasy W rozwiązywali zastawy egzaminacyjne z lat poprzednich i korzystali z dodatkowych zajęć przygotowujących do egzaminu. Najczęściej trzecioklasiści pisali: *Korzystałem w szkole z kół z języka polskiego i matematyki.*; *Chodziłem w szkole na powtórkowe koła z języka polskiego i matematyki.* Niektórzy korzystali z takich zajęć poza szkołą, niekiedy też z *korepetycji (matematyka i fizyka)*. Natomiast w klasie N tylko 3 osoby (16,7%) rozwiązywały arkusze egzaminacyjne z lat ubiegłych i tylko 4 (22,2%) korzystały z dodatkowych zajęć.

Wychowawca klasy W tak opisał sposoby rozwijania umiejętności sprawdzanych na egzaminie: *Poprzez udział w 3 próbach i szczegółową analizę błędów popełnionych przez uczniów, uczniowie podczas zajęć dodatkowych mieli rozwiązywać dużo zadań z poprzednich testów z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych.*

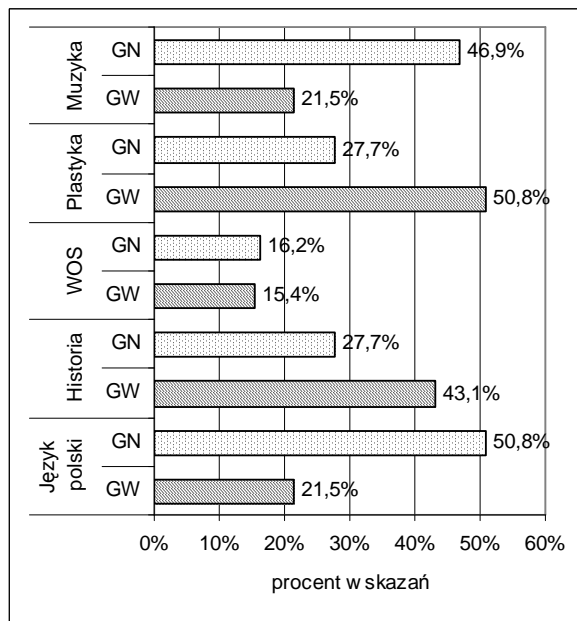
Rysunek 6. Procent wskazań lekcji, które były najczęściej ciekawe dla uczniów

Przedmioty humanistyczne

Uczniowie klas W i N

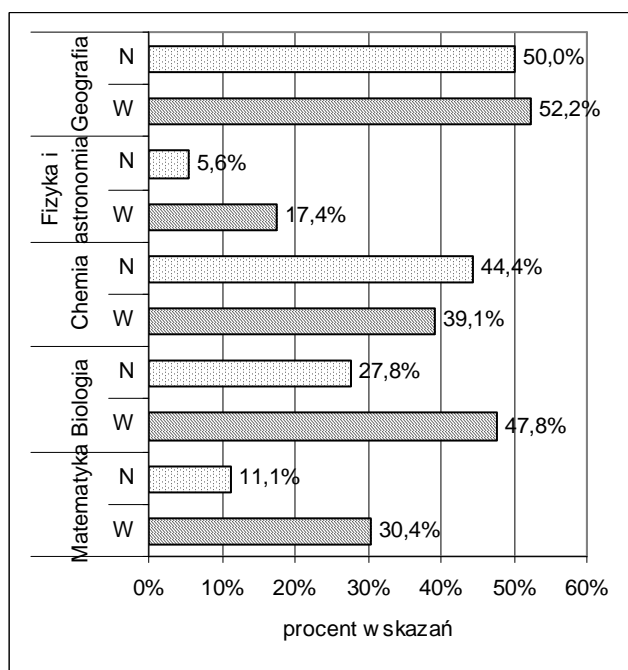

Uczniowie gimnazjów GW i GN

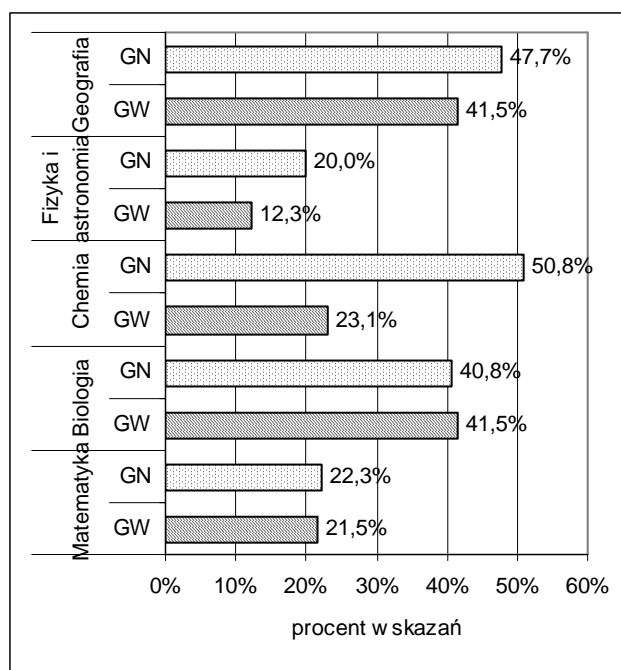

Przedmioty matematyczno-przyrodnicze

Uczniowie klas W i N

Uczniowie gimnazjów GW i GN

W szkole GN zauważono potrzebę podniesienia motywacji młodzieży do zdobywania wiedzy, ale nie opisano konkretnych działań. Wychowawca klasy N informował: *We współpracy z innymi nauczycielami (języka polskiego, matematyki) podjęliśmy kroki mające na celu zwiększenie działań prowadzących do motywacji uczniów. Wprowadzono godzinę dodatkową przeznaczoną na uzupełnienie braków (matematyka), zwiększono nacisk na przygotowanie uczniów w czasie obowiązujących zajęć lekcyjnych. (Może warto poddawać te działania ewaluacji.)*

Tabela 5. Porównanie niektórych zmiennych klas W i N w obszarze organizacji i przebiegu procesu kształcenia

Zmienna	Klasa W	Klasa N
Średni procent wskazań lekcji przedmiotów objętych egzaminem jako najciekawszych	37,4% (Najwięcej osób wskazało historię i plastykę – po 56,5% oraz geografii – 52,2%, najmniej fizykę i astronomię i muzykę – po 17,4%.)	26,1% (Najwięcej osób wskazało geografii – 50,0%, najmniej fizykę i astronomię – 5,6% (jedna), następnie wiedzę o społeczeństwie, matematykę i muzykę – po 11,1%.)
Średni procent wskazań lekcji przedmiotów objętych egzaminem, na których najczęściej rozumiano tłumaczenia nauczyciela	40,9% (Najwięcej osób wskazało historię – 87,0%, następnie biologię – 60,9% i język polski – 52,2%, najmniej fizykę i astronomię – 0,0%, następnie muzykę – 13,0%.)	30,0% (Najwięcej osób wskazało geografii – 55,6%, następnie historię i chemię – po 50,0%, najmniej fizykę i astronomię – 0,0%, następnie muzykę – 11,1% oraz matematykę i wiedzę o społeczeństwie – po 16,7%.)
Średni procent wskazań przedmiotów objętych egzaminem, z których najczęściej problemy sprawiały prace domowe	26,9% (Najwięcej osób wskazało wiedzę o społeczeństwie, matematykę, fizykę i astronomię – po 47,8% najmniej geografii (jedna – 4,3%), następnie biologię (8,7%), historię i plastykę – po 13,0%.)	30,6% (Najwięcej osób wskazało matematykę – 77,8%, następnie historię – 61,1% oraz fizykę i astronomię – 55,6%, najmniej język polski i muzykę – po jednej, następnie biologię i plastykę – po 11,1% oraz geografii – 16,7%.)
Liczba uczniów, którzy uczęszczali na dodatkowe zajęcia przygotowujące do egzaminu	Cała klasa z języka polskiego oraz 9 osób (39,1%) z matematyki i fizyki – 1 raz w tygodniu.	Raczej nie – bardzo sporadycznie z matematyki (nieobowiązkowo).
Procent uczniów, którzy określili egzamin jako trudny (suma odpowiedzi „Tak” i „Raczej tak”)	GH – 65,2% GMP – 69,5%	GH – 5,6% GMP – 88,9%

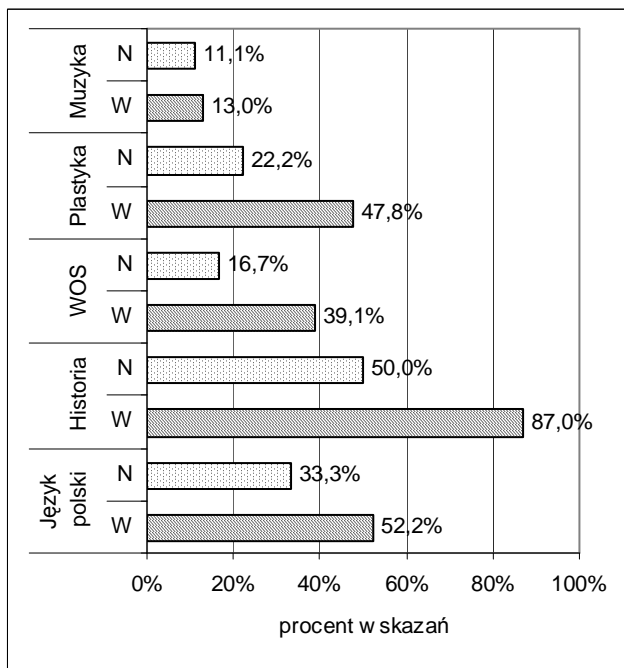
Dziwić mogą opinie uczniów dotyczące trudności egzaminu. Jako trudny (suma odpowiedzi „Tak” i „Raczej tak”) uznało go w części GH tylko 5,6% uczniów klasy N i aż 65,2% klasy W, a w części GMP 88,9% uczniów klasy N i 69,5% klasy W. Może to wynikać z zaobserwowanej prawidłowości, że gimnazjaliści o wynikach niskich często nie byli w stanie trafnie ocenić stopnia trudności egzaminu, bo prawdopodobnie nie podjęli rozwiązań większości zadań otwartych. Świadczyć mogą o tym wrażenia uczniów z egzaminu, które w wypadku klasy N były bardziej pozytywne i raczej nie brakowało im czasu. Uczniowie tej klasy napisali m.in.: *Nie stresowałem się – egzamin był trochę trudny, a najbardziej matematyczno-przyrodniczy.* (wyniki z egzaminu: GH – 27 pkt, GMP – 18 pkt); *Egzamin humanistyczny był łatwy i poszedł mi bez problemów, a matematyczno-przyrodniczy trochę mnie przeraził.* (wyniki z egzaminu: GH – 20 pkt, GMP – 10 pkt); *Czułam się dobrze, napisałam co umiałam, sprawdziłam i oddałam.* (wyniki z egzaminu: GH – 21 pkt, GMP – 12 pkt); *Miałem dużo czasu, test z polskiego był łatwy i przyjemny, ale z matmy był trudny i nieciekaw.* (wyniki z egzaminu: GH – 23 pkt, GMP – 10 pkt); *Najbardziej stresowałam się 27 kwietnia na egzaminie matematyczno-przyrodniczym.* (wyniki z egzaminu: GH – 23 pkt, GMP – 10 pkt); *Samopoczucie było dobre. Pisałem 45 minut. Ten egzamin mnie zmęczył. Od myślenia głowa boli.* (wyniki z egzaminu: GH – 22 pkt, GMP – 18 pkt); *Czułem się bardzo dobrze, w ogóle się nie denerwowałem, byłem spokojny.* (wyniki z egzaminu: GH – 8 pkt, GMP – 6 pkt). Natomiast gimnazjaliści z klasy W przeważnie pisali: *Byłam bardzo zdenerwowana. Testy mnie bardzo zaskoczyły, a w szczególności temat rozprawki i zadania otwarte z matematyki. Jeśli chodzi o czas, to niestety na egzaminie matematyczno-przyrodniczym zabrakło mi go.* (wyniki z egzaminu: GH – 43 pkt, GMP – 39 pkt); *Uważam, że test z części humanistycznej miał*

bardzo ciekawy temat, a zadania na teście z przedmiotów ścisłych były bardzo trudne. (wyniki z egzaminu: GH – 46 pkt, GMP – 47 pkt); Jeśli chodzi o czas, na części humanistyczne wystarczyło mi czasu, natomiast na części matematyczno-przyrodniczej mogłabym pisać ok. 20 minut dłużej. (wyniki z egzaminu: GH – 39 pkt, GMP – 45 pkt).

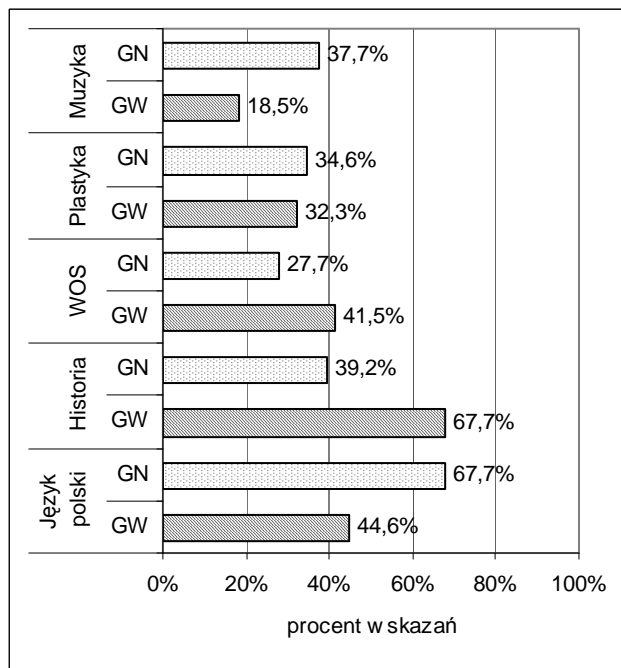
Rysunek 7. Procent wskazań lekcji, na których uczniowie najczęściej rozumieli tłumaczenia nauczyciela

Przedmioty humanistyczne

Uczniowie klas W i N

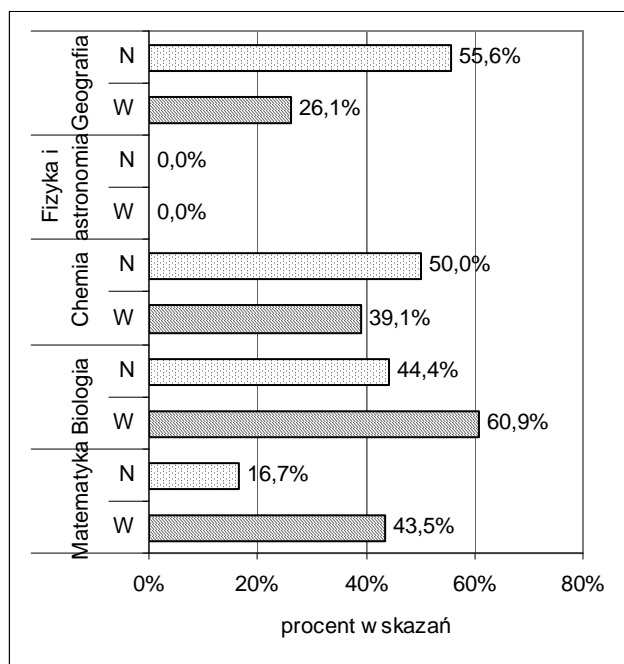

Uczniowie gimnazjów GW i GN

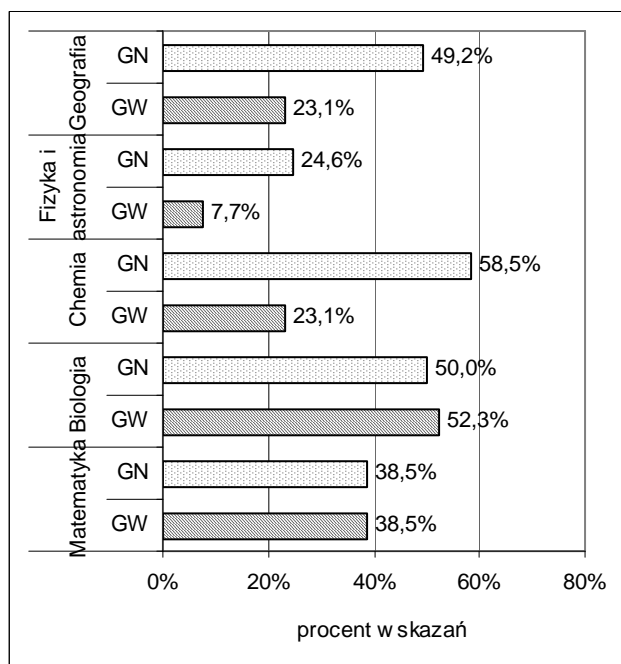

Przedmioty matematyczno-przyrodnicze

Uczniowie klas W i N

Uczniowie gimnazjów GW i GN

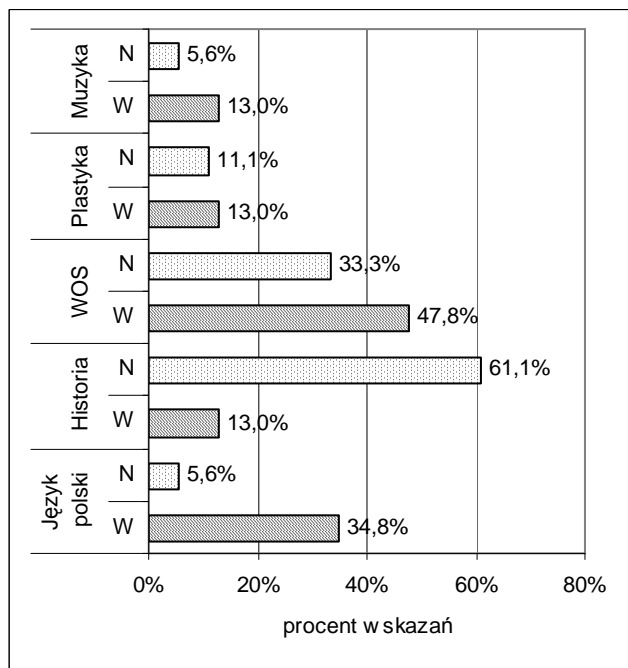

Na lekcjach większości przedmiotów tłumaczenia nauczycieli najczęściej rozumiał większy odsetek uczniów klasy W niż N (Rysunek 7.). Wyjątek stanowiły lekcje geografii i chemii (większy procent wskazań w klasie N) oraz fizyki i astronomii (0 wskazań w obu klasach). Tendencja ta nie zawsze pokrywała się ze wskazaniami ogółu trzecioklasistów. Można przyjąć, że lekcje większości przedmiotów (oprócz języka polskiego i matematyki) w szkole prowadzili ci sami nauczyciele. Dlaczego więc opinie dotyczące lekcji w poszczególnych klasach tej samej szkoły są odmienne?

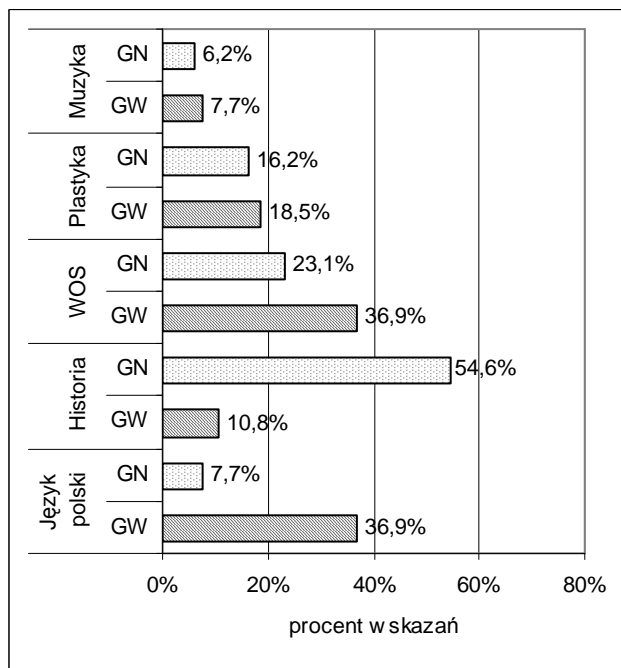
Rysunek 8. Procent wskazań przedmiotów, z których prace domowe najczęściej sprawiały uczniom problemy

Przedmioty humanistyczne

Uczniowie klas W i N

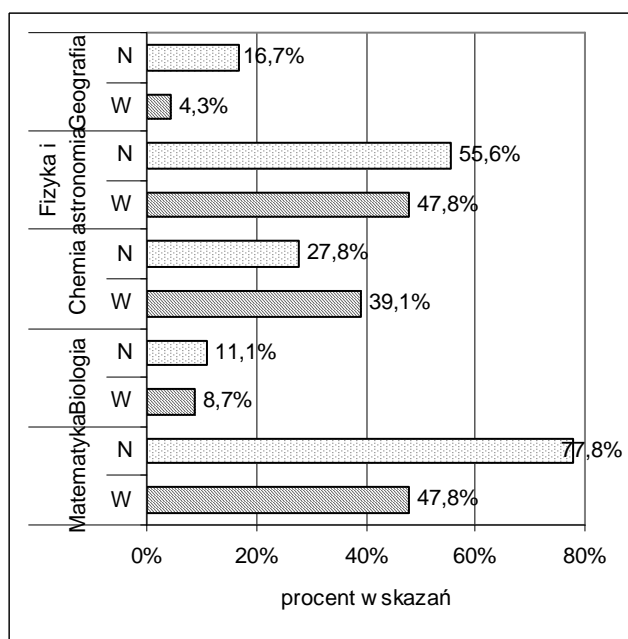

Uczniowie gimnazjów GW i GN

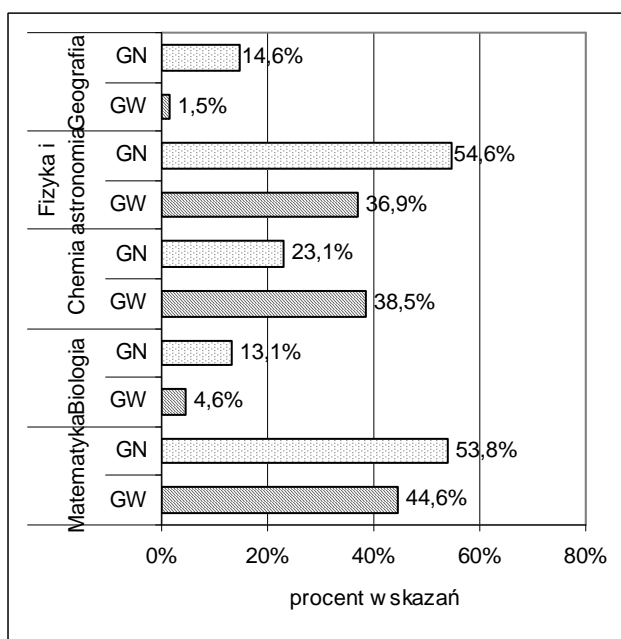

Przedmioty matematyczno-przyrodnicze

Uczniowie klas W i N

Uczniowie gimnazjów GW i GN

Obszar III. Środowisko życia i cechy indywidualne uczniów

Uczniowie obu klas przedstawili podobny obraz domu rodzinnego. Większość z nich stwierdziła, że rodzice (prawni opiekunowie) rozmawiają z nimi o sprawach dotyczących szkoły. Wyrażony w skali (1 – 5) wskaźnik akceptacji tego stwierdzenia w klasach W i N wyniósł odpowiednio 4,5 i 4,2. Również większość gimnazjalistów uważała, że rodzice mają lub raczej mają dla nich dużo czasu. W obu klasach zbliżonej części ankietowanych obowiązki domowe utrudniały odrabianie lekcji – wskaźnik akceptacji tego stwierdzenia w klasach W i N wyniósł 2,2. Spośród wszystkich stwierdzeń najbardziej różniły klasy W i N odpowiedzi na pytanie: „Czy rodzice pomagają Ci rozwiązywać problemy?” – w tym wypadku wskaźnik akceptacji w klasach W i N wyniósł odpowiednio 4,4 i 3,9.

Wychowawcy klas opisali inaczej niż uczniowie najbliższe środowisko życia swoich podopiecznych. Z ich relacji wynika, że klasy W i N zdecydowanie różniły następujące zmienne:

- wykształcenie rodziców – żaden rodzic ucznia klasy N nie miał wyższego wykształcenia,
- liczba rodzin, które funkcjonowały nieprawidłowo – w klasie N czterokrotnie więcej,
- motywacje wewnętrzna i ze strony rodziców do zdobywania wiedzy – w klasie W trzy razy więcej uczniów deklaroowało kontynuowanie nauki w liceum lub technikum i prawie dwa razy częściej rodzice kontaktowali się z wychowawcą.

Konsekwencjami powyższych różnic były m.in.:

- czytelnictwo – w klasie N prawie trzy razy więcej uczniów nie czytało lektur i innych książek
- uczestnictwo w konkursach – w klasie W prawie każdy brał udział w jakimś konkursie, natomiast w klasie N nikt nie uczestniczył
- oceny na półroczu – w klasie W było prawie dziesięć razy więcej ocen co najmniej dobrych z przedmiotów objętych egzaminem.

Klasy różniły się również liczbą uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (dysleksja rozwojowa), w klasie W było ich o 39,8% więcej niż w klasie N.

Porównanie niektórych zmiennych obu klas w obszarze III zawiera Tabela 6.

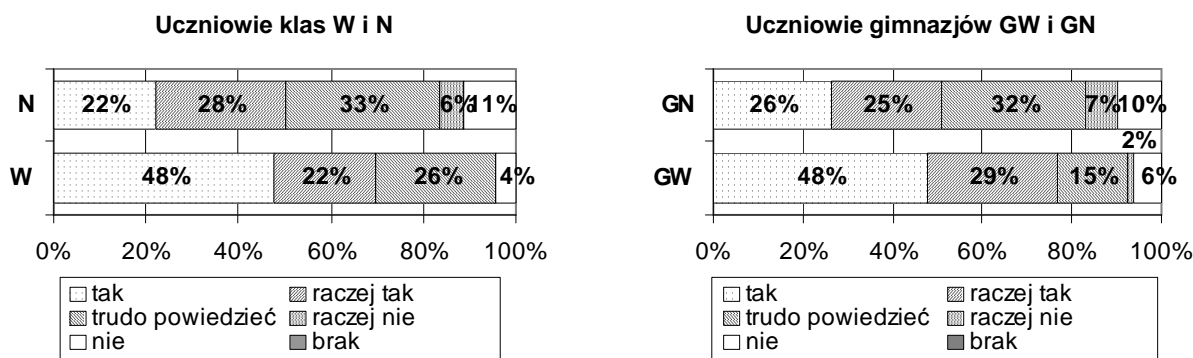
Tabela 6. Porównanie niektórych zmiennych klas W i N w obszarze cech indywidualnych i środowiska życia uczniów

Zmienna	Klasa W	Klasa N
Liczba uczniów z specyficznymi trudnościami w uczeniu się	13 (56,5%)	4 (16,7%)
Liczba uczniów, którzy nie czytali lektur szkolnych	5 (21,7%)	14 (77,8%)
Liczba uczniów, którzy nie czytali innych książek niż lektury	7 (30,4%)	13 (72,2%)
Liczba śródrocznych ocen co najmniej dobrych z przedmiotów objętych egzaminem na 1 ucznia	5,52	0,58
Liczba przypadków uczestnictwa w konkursach (ilość nagród)	24 (3 nagrody)	0
Liczba uczniów, których ojciec miał wykształcenie wyższe	4 (17,4%)	0
Liczba uczniów, których matka miała wykształcenie wyższe	5 (21,7%)	0
Liczba uczniów, których ojciec miał wykształcenie średnie	6 (26,1%)	2 (8,3%)
Liczba uczniów, których matka miała wykształcenie średnie	13 (56,5%)	3 (12,5%)

Liczba rodzin, które funkcjonowały nieprawidłowo (przyczyny dysfunkcyjności)	2 (1 – alkoholizm, 1 – po rozwodzie)	9 (4 osoby z domu dziecka, 5 – wychowywane przez jednego z rodziców)
Współpraca rodziców z wychowawcą (częstotliwość kontaktów i procent rodziców kontaktujących się)	Podczas wywiadówek, wspólne analizowanie wyników nauczania i testów próbnych (kontakty 4 – 5 razy w roku, 71- 90% rodziców).	Podczas wywiadówek, kontakty telefoniczne i indywidualne w domu lub szkole (kontaktuje się mniej niż 50% rodziców).
Procent uczniów deklarujących kontynuowanie nauki w liceum lub technikum	96%	32%
Uwagi wychowawcy klasy	<i>Uczniowie bardzo chętnie wyjeżdżali do kina, teatru, większość brała udział w kilkudniowych wycieczkach, pomimo, że sytuacja wielu rodzin nie należy do dobrych (choćby wielodzietność tychże). Rodzice są w pełni świadomi ważności wyboru nowej szkoły i dalszej edukacji ich dzieci.</i>	<i>Wyniki egzaminu próbnego (bardzo słabe) wyraźnie korelują z sytuacją rodzinną uczniów. Zauważa się brak jakiegokolwiek motywacji ze strony uczniów i ambicji do dalszej nauki.</i>

Uczniów klas W i N różniły opinie dotyczące korzystnego wpływu zdrowia na proces uczenia się – w klasie W było o 20% więcej odpowiedzi „Tak” i „Raczej tak”. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie w obu klasach i szkołach, w których one funkcjonowały przedstawiono na Rysunku 9.

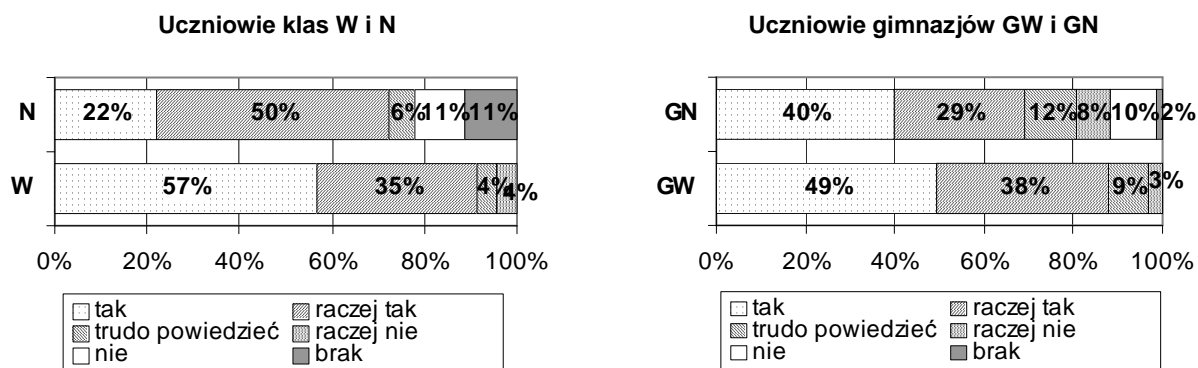
Rysunek 9. Rozkłady odpowiedzi uczniów na pytanie: „Czy Twoje zdrowie sprzyja uczeniu się?”

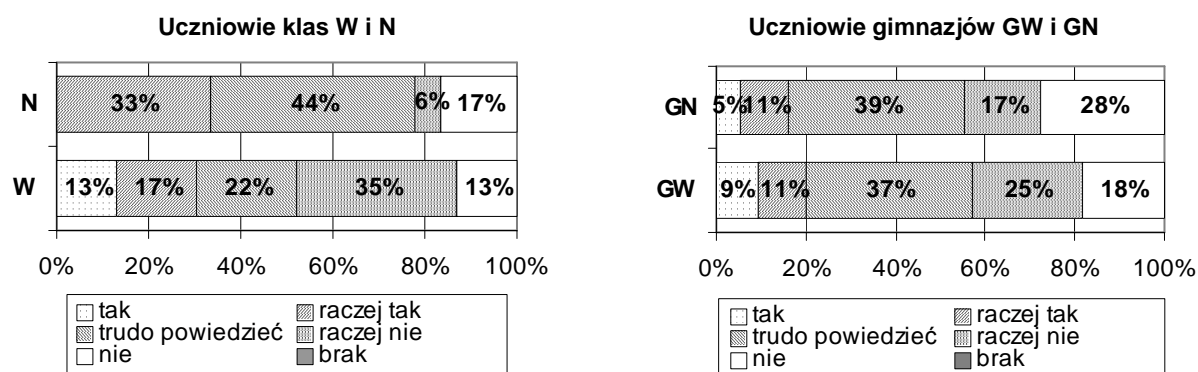
Ponieważ z informacji przekazanych przez wychowawców klas nie wynikają różnice między stanem zdrowia młodzieży, to wydaje się, że bardziej krytyczne opinie uczniów klasy N mają związek z rzadszym zauważaniem przez nich potrzeby uczenia się (Rysunek 10.).

Można uznać, że wskaźnikiem wysokiej motywacji wewnętrznej do zdobywania wiedzy jest odczuwanie przyjemności uczenia się. Pod tym względem analizowane klasy i szkoły różniły się – w klasie W i gimnazjum GW rozkład odpowiedzi na to pytanie był bardziej korzystny (Rysunek 11.). Zdaniem dyrektora szkoły GN wynika to m.in. z tego, że szkoły ponadgimnazjalne w okolicy przyjmują wszystkich uczniów bez względu na wyniki egzaminu. W jego opinii klasa N od początku była trudna, chociaż pod koniec nauki w gimnazjum nastąpiła poprawa (zaowocowała praca wychowawcy). Sugerował, że lepszym rozwiązaniem są zespoły szkół, gdzie proces wychowawczy w tej samej placówce trwa dłużej.

Rysunek 10. Rozkłady odpowiedzi uczniów na pytanie: „Czy uczysz się dlatego, że jest to sposób na zapewnienie sobie sukcesu?”

Rysunek 11. Rozkłady odpowiedzi uczniów na pytanie: „Czy uczenie się sprawia Ci przyjemność?”

Podsumowanie

Badanie wykazało, że na duże różnice wyników egzaminu gimnazjalnego (co może świadczyć o dużej różnicy przyrostów osiągnięć) w klasach W i N miał wpływ różny potencjał edukacyjny „na wejściu” (w chwili rozpoczęcia nauki w gimnazjum). Należy tu wspomnieć o tzw. efekcie wachlarzowym, wynikającym z dodatniej korelacji między stanem i przyrostem osiągnięć szkolnych¹.

Jedną ze zmiennych, która wyraźnie różnicowała porównywane klasy – liczba dyslektyków – wydaje się być dość istotna. Jak wykazały wyniki badań przeprowadzonych przez CKE² nad tzw. edukacyjną wartością dodaną (EWD), „w badanej próbie uczniowie z dysleksją uzyskali przeciętnie wyższe wyniki w obydwu częściach egzaminu gimnazjalnego”.

Kolejną zmienną wyraźnie różniącą klasy było uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych, a zwłaszcza przygotowujących do egzaminu. Zapewne m.in. dlatego uczniowie klasy N znacznie rzadziej rozwiązywali zestawy egzaminacyjne z lat poprzednich i w rezultacie uzyskali znacznie mniej punktów z egzaminu niż ich rówieśnicy z klasy W.

Na podstawie porównania danych z badania klas W i N można stwierdzić dość silną i prostą zależność między czytaniem książek (w tym lektur szkolnych) oraz częstotliwością

¹ B. Niemierko: *Wartość dodana osiągnięć uczniów, szkół i regionów*, Biuletyn Badawczy CKE 3/2004 i 8/2006 (patrz: www.cke.edu.pl)

² M. Jakubowski: *Empiryczna analiza metod szacowania edukacyjnej wartości dodanej dla gimnazjów*, Biuletyn Badawczy CKE 8/2006 (patrz: www.cke.edu.pl)

wyjeżdżania na wycieczki szkolne i rozwiązywania zadań a wynikami egzaminu gimnazjalnego. Niektóre dane, m.in. dotyczące wykształcenia rodziców, procent dyslektyków czy plany edukacyjne młodzieży po ukończeniu gimnazjum, wskazują na celowy dobór uczniów do obu klas: do klasy W z rodzin o bardziej korzystnych warunkach społeczno-ekonomicznych, do klasy N – o mniej korzystnych.

Analiza danych z badania pozwala na stwierdzenie, że na duże różnice wyników egzaminu obu klas miały wpływ przede wszystkim zmienne z obszaru III, a w szczególności środowisko rodzinne młodzieży i jej motywacja do uczenia się. W pewnym stopniu przekładało się to również na atmosferę pracy szkół, do których ona uczęszczała.

Dane z badania w obszarze II nie dają powodów do zadowolenia. Zróżnicowanie odpowiedzi dotyczących procesu dydaktycznego mogło wynikać m.in. z różnej „gotowości” uczniów do uczenia się, braku dostosowania treści i metod pracy do ich możliwości poznawczych oraz różnego poziomu kompetencji nauczycieli. Warto, by nauczyciele przedmiotów, z których wskaźniki skuteczności procesu dydaktycznego są wysokie dzielili się swoimi doświadczeniami w ramach wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli (WDN).

Warto również kontynuować – we współpracy z organem prowadzącym – działania mające na celu wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży gdyż, jak powiedział dyrektor szkoły GW *wyniki zależą od wielu czynników: środowiska, sytuacji materialnej rodzin, przygotowania i doskonalenia nauczycieli, atmosfery pracy zespołów nauczycielskich, pracy wychowawczej w szkole, wzorów osobowych, możliwości samorealizacji uczniów.*